

До спеціалізованої вченого ради Д 27.855.01
Університету Державної фіiscalної служби України

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Москаленко Наталії Віталіївни
**«СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ»,**
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Вивчення дисертаційної роботи на тему «Система фінансового моніторингу України та перспективи її розвитку», автореферату і опублікованих робіт Москаленко Наталії Віталіївни дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, достовірності, логічної структури, наукової новизни, методологічного і практичного значення та загальної оцінки дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дослідження

Представлена дисертаційна робота присвячена важливій, як з наукової, так і з практичної точок зору, проблемі забезпечення ефективності функціонування національної системи фінансового моніторингу, оскільки на сьогодні вона стоїть на порозі нових викликів і, одночасно, нових можливостей.

У сучасних умовах посилення фінансової глобалізації, розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, інтенсифікації транскордонних потоків капіталу склалися сприятливі умови для зростання обсягів тіньової економіки, що супроводжується активізацією організованої злочинності. Разом з цим, погіршення інвестиційного клімату, зумовленого посиленням податкового тиску, зростанням формальних перешкод ведення бізнесу та ускладнення політичної ситуації в державі, призвело до активізації відтоку значного обсягу національного капіталу за кордон, що зумовило зростання обсягу економічних злочинів в сфері легалізація доходів злочинного

походження. В свою чергу, це призвело до удосконалення існуючих схем відмивання коштів.

Нові вимоги, які ставить міжнародна спільнота системи протидії легалізації доходів (відмиванню), одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення зумовлює до посилення участі України в розробці нових положень та удосконалення існуючих принципів здійснення фінансового моніторингу як на державному рівні так і на рівні СПФМ.

Втім, зміни, які відбуваються у платіжній системі, зокрема, збільшення кількості платіжних операторів, посилення інформатизація торгово-економічних відносин, що в свою чергу супроводжується появою криптовалют і нових форм грошових розрахунків, потребують контролю з боку системи протидії легалізації злочинних доходів.

Сучасні реалії, які тісно пов'язані з фінансуванням зброї масового знищення, фінансуванням тероризму та сепаратистських угрупувань, збільшенням обсягів розкрадання бюджетних коштів та корупція, зумовлюють необхідність подальшого розвитку національної системи протидії легалізації коштів як основного превентивного фактору зміцнення та зростання економічної стабільності України.

Таким чином, зазначені тенденції вказують на те, що на сьогодні: потребує удосконалення концепція стратегічного розвитку системи фінансового моніторингу, яку, спираючись на зарубіжний досвід, необхідно і надалі поліпшувати у відповідності до міжнародних стандартів і правил; відсутній єдиний науково обґрунтowany підхід до аналізу та оцінки обсягів незаконного обігу грошових коштів; бракує відкритої і доступної статистики злочинів з відмивання грошей, без чого дуже важко виробити адекватні заходи реагування, оскільки існуюча офіційна статистика відображає лише верхівку айсбергу або те, що ніяк не можна приховати; відсутні узгоджені

процедури запобігання, розслідування та покарання за злочини, пов'язані з відмиванням грошей, що через розпорощування інформації між уповноваженими органами нівелює економічний ефект моніторингових процедур.

У зв'язку з вищезазначеним дисертація Н.В. Москаленко є актуальну та відповідає сучасним потребам розвитку економічної науки, а результати авторських наукових досліджень є важливим внеском у подальший розвиток теоретико-методичних і практичних зasad функціонування національної системи фінансового моніторингу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Позитивним є той факт, що наукові дослідження даної роботи проводились як складова науково-дослідної роботи кафедри банківської справи та фінансового моніторингу Національного університету державної податкової служби України „Діяльність банківських установ України в умовах трансформаційної економіки” (державний реєстраційний номер 0107U005845), де автором запропоновано методичний підхід до оцінки рівня ефективності системи фінансового моніторингу в банківських установах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення дисертації, сформульовані висновки та рекомендації обґрунтовані достатньо глибоким та всебічним дослідженням фундаментальних зasad формування та функціонування системи фінансового моніторингу. Вони базуються на власних науково-практичних дослідженнях автора, кваліфікованому використанні законодавчих, нормативних і фактологічних матеріалів, літературних джерел, наукових розробок з питань, що розглядаються, емпірично досліджені і ґрунтуються на конкретних розрахунках. Завдяки цьому, визначені автором завдання дослідження реалізовані повною мірою, що дало змогу сформулювати та обґрунтувати низку теоретичних положень, що містять

наукову новизну, та практичних рекомендацій стосовно забезпечення розвитку системи фінансового моніторингу в Україні.

Найбільш вагомим положенням дисертації для економічної науки вважаємо розроблені Н.В. Москаленко концептуальні підходи щодо перспективного розвитку вітчизняної системи фінансового моніторингу, реалізацію яких пропонується здійснити як на державному рівні, так і на рівні суб'єктів первинного фінансового моніторингу (С. 136 – 142).

Побудова зазначененої стратегії, як загального підсумку дисертаційного дослідження, за сукупністю теоретичних, методичних і практичних його напрямів, забезпечена використанням комплексного підходу його виконання та логічною структурою дисертації.

У цьому зв'язку необхідно зауважити, що в роботі досить ґрунтовно досліджено та узагальнено науково-теоретичні засади щодо сутності системи фінансового моніторингу, організаційних основ її формування та механізму функціонування.

В рамках розвитку наукової думки щодо природи такого негативного явища як легалізація злочинних доходів, за результатами дослідження його особливостей в дисертації уточнено його дефініцію. Крім того, з метою визначення підходів до протидії розповсюдженню процесів легалізації аргументовано визначено його взаємозв'язок з необхідністю створення системи фінансового моніторингу (С. 20–21, 28–30).

На підставі проведеного дослідження генези поглядів на економічну сутність системи фінансового моніторингу та передумов її створення в дисертації дістав подальшого розвитку понятійний апарат. Зокрема, автор, пропонує поняття „система фінансового моніторингу”, на відміну від існуючих поглядів, розглядати комплексно: – з економіко-правової, організаційно-інституційної, функціональної та цільової точок зору, що забезпечує ширше охоплення сфери функціонування системи фінансового моніторингу, і є важливим з точки зору виявлення проблем та визначення перспективних напрямів її розвитку (С. 51).

Виваженою та обґрунтованою є позиція дисертанта стосовно необхідності врахування позитивного зарубіжного досвіду при побудові концепції розвитку вітчизняної системи фінансового моніторингу, який в роботі проведено досить ґрунтовно. Узагальнюючи зарубіжний досвід та вітчизняну практику формування систем фінансового моніторингу, в дисертації обґрунтовано доцільність реформування вітчизняної системи фінансового моніторингу, яка побудована за адміністративно-фінансовою моделлю, шляхом трансформації її у правоохранну модель. Для цього, в дисертаційній роботі пропонується розширити повноваження ДСФМУ такими, як досудове розслідування фактів легалізації злочинних доходів та їх судовий супровід. Це дасть можливість мінімізувати розпорощеність матеріалів, переданих ДСФМУ до відповідних правоохранних та силових органів, які здійснюють власні розслідування, за результатами яких порушують відповідні кримінальні провадження. Як свідчать реалії сьогодення, присутність суб'єктивного фактора у зазначених процесах створює умови для уникнення покарань особами, що порушують законодавство, яке спрямоване на протидію легалізації доходів одержаних злочинним шляхом (С. 69).

Дослідження технологічних процесів фінансового моніторингу та методологічних аспектів призупинення схем відмивання коштів, зокрема в банківських установах, дозволило виявити окрему наукову проблему.

По-перше, автор справедливо вважає, що практика первинного контролю і виявлення підозрілих фінансових операцій на рівні банків є сумнівною, оскільки ініціаторами або учасниками відмивання коштів можуть виступати самі банківські установи, які не зацікавлені повідомляти про власну участь в непрозорих схемах проведення фінансових операцій. Це ускладнює результативність роботи підрозділів фінансової розвідки, та нівелює можливість своєчасного і повного впливу на запобігання процесів відмивання коштів.

По-друге, зважаючи на те, що фінансовий моніторинг не відноситься до традиційних видів банківської діяльності, банки, - які ведуть легітимну діяльність, змушені нести додаткові витрати та враховувати відповідні ризики у собівартості власних послуг. Одночасно з'ясовано, що розмір позитивного ефекту від здійснення фінансового моніторингу, який досягається шляхом уbezпечення установи від ризиків відмивання доходів, що загрожує штрафними санкціями і, в окремих випадках, призводить до втрати ліцензії, значно перевищує ці витрати (С. 80).

Науковий та практичний інтерес представляють визначені в дисертації критерії та, відповідні їм, індикатори, необхідні для адекватної оцінки ефективності системи фінансового моніторингу. Важливим у цьому зв'язку є те, що завдяки їх систематизації за логічною послідовністю здійснюваних моніторингових процесів, забезпечується агрегування цілісного ланцюга їх результативності, що дає можливість визначити інтегральну оцінку ефективності СФМ в цілому (підрозділ 2.2.). Запропонована методика дає змогу комплексно оцінити рівень ефективності, об'єднуючи визначену кількість показників системи, які відрізняються за видом, вимірністю, сутністю, вагомістю і, завдяки її універсальності, в такий спосіб можна оцінювати ефективність окремого первинного суб'єкта, окремого регулятора, якому підконтрольні відповідні первинні суб'єкти, СФМ в цілому за відповідними агрегованими оцінками державних суб'єктів.

Переконливою і аргументованою є пропозиція автора щодо підвищення ефективності системи внутрішнього контролю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, у зв'язку з чим, обґрунтовано доцільність створення у його структурі такої його складової як комплаєнс-контроль (підрозділ 3.2.). З цією метою в дисертації розроблено науково-методичний підхід до комплаєнс-аналізу діяльності первинних суб'єктів фінансового моніторингу, суть якого полягає у встановленні ступеня відповідності здійснюваних ними моніторингових процедур нормам чинного законодавства, та доведено, що виявлення порушень законодавства у сфері

протидії легалізації коштів забезпечить мінімізацію комплаєнс-ризиків та уabezпечить їх від фінансових втрат (підрозділ 3.3.).

Вагомим доробком дисертації є запропоновані перспективні напрями розвитку системи фінансового моніторингу в Україні, за кожним з яких обґрунтовано відповідні заходи та шляхи їх реалізації, що забезпечить удосконалення організаційно-методичних та економіко-правових її основ та підвищення її ефективності, а імплементація прогресивного міжнародного досвіду у національну практику не лише сприятиме підвищенню ефективності процесів протидії відмивання коштів, а й підвищить позитивний імідж України, як рівноправного участника міжнародної системи протидії легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (підрозділ 3.1.).

Необхідно зазначити, що на даному етапі дослідження, в дисертаційній роботі відзначається достатнє обґрунтування поставленої мети, та досягнуто значного рівня у вирішенні основних поставлених завдань.

Повнота висвітлення основних результатів дослідження в наукових фахових виданнях.

Варто відмітити, що основні положення та результати дослідження достатньою мірою висвітлені у 36 наукових працях загальним обсягом 11.49 друк. арк., у тому числі: 2 розділи у 2 колективних монографіях, 19 статей у наукових фахових виданнях, з яких 3 опубліковано у виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз, 1 стаття в електронному фаховому виданні з економіки, 15 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Автореферат за своїм змістом є ідентичним стосовно основних положень, висновків та пропозицій дисертації і відображає її структуру та логіку викладення матеріалу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження

Наукові положення і теоретичні висновки, отримані в дисертації, утворюють теоретичну цінність роботи для подальших досліджень у сфері фінансового моніторингу в Україні.

Основні концептуальні положення, рекомендації і пропозиції автора щодо розвитку системи фінансового моніторингу можуть бути використані для подальшого вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази України, а також внутрішнього методичного забезпечення реалізації процедур фінансового моніторингу.

Важливим здобутком автора є те, що окремі результати наукових досліджень отримали практичне застосування, що підтверджено довідками про їх впровадження, зокрема:

– у діяльності Державної служби фінансового моніторингу при проведенні національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму для визначення індикатора для поточного контролю за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу (довідка Державної служби фінансового моніторингу України б/н від 20.04.2016);

– у діяльності ПАТ „Платинум Банк” використано науково-методичний підхід до забезпечення ефективності фінансового моніторингу на рівні банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу (довідка від 25.02.2014 № 1978/04-18);

– у діяльності ТОВ „Колсалтингова компанія „Сідкон” використовується методика комплаєнс-аналізу в процесі консультування клієнтів з питань здійснення фінансового моніторингу (довідка від 28.12.2015 № 52).

В цілому наукові здобутки та практична значимість дослідження не викликають сумнівів. Разом з тим, підkreślуючи важливість та оригінальність дисертаційного дослідження, доцільно зупинитися на окремих недоліках та дискусійних положеннях, що потребують більш переконливої аргументації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертаційної роботи

1. В процесі аналізу сучасного стану СФМУ та формуловання пропозицій щодо її удосконалення значну увагу приділено підвищенню ефективності внутрішнього контролю суб'єктів первинного фінансового моніторингу (підрозділи 3.2. та 3.3.), в той час як питання зовнішнього контролю в роботі відображені недостатньо.

2. Визначаючи наявність конфлікту комерційних інтересів держави і суб'єктів первинного фінансового моніторингу (С.80), доцільно було б у більшій мірі конкретизувати шляхи вирішення зазначененої проблеми.

3. У роботі обґрунтовано доцільність створення єдиного реєстру юридичних осіб, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, який пропонується створити на рівні Державної служби фінансового моніторингу України (С.62), водночас конкретно не визначено комунікаційні зв'язки користувачів зазначененої інформаційної бази.

4. По тексту роботи (підрозділ 2.1.) автором не розмежовуються поняття «фінансовий моніторинг банків» і «фінансовий моніторинг в банках» і періодично підмінюються одне одним.

5. Деякі положення дисертації носять описовий характер. Зокрема це стосується п.1.2., де, посилаючись на законодавчі документи автор досліджує структуру системи фінансового моніторингу держави, та п. 2.1., в якому досліджується процедурний механізм фінансового моніторингу на рівні первинних суб'єктів.

Проте вказані недоліки та дискусійні положення не зменшують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його науково-теоретичного рівня та практичного значення.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Москаленко Наталії Віталіївни «Система фінансового моніторингу України та перспективи її розвитку», є

цілісним, самостійно виконаним і логічно побудованим науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що в своїй сукупності вирішують важливу та актуальну для національної економіки проблему протидії легалізації доходів злочинного походження в контексті розвитку національної системи фінансового моніторингу.

Дослідження відповідає установленим для дисертацій змістовним, структурним і формальним вимогам ДАКу МОН України, пп. 9, 11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (із змінами від 19.08.2015р. № 656), а її автор – Москаленко Наталія Віталіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

головний спеціаліст відділу аналізу ризиків,
при здійсненні операцій з цінними паперами
та негрошовими фінансовими активами
управління аналізу ризиків та типологічних досліджень
Департаменту фінансових розслідувань
Державної служби фінансового моніторингу України,
кандидат економічних наук

I. M. Патюта

